

redovitih kompromisa sovjetske vlasti s ukrajinskim nacionalnim pokretom, odražavao je težnje Moskve da zadrži svoju kontrolu nad ukrajinskim stanovništvom i teritorijem. »Bez obzira na užasne posljedice«, zaključuje Grycak, »Ukrajina je izišla jača iz rata nego poslije revolucije ili bilo kada u novijoj ukrajinskoj povijesti«.

Pregled završava odjeljkom posvećenom povijesti Ukrajine posljednjih godina: »Ukrajina 1945–1995: nova politička nacija«. U njemu se raspravlja o tome kako se u posljednjem razdoblju, u uvjetima sovjetske stvarnosti, odvijala socijalno-politička i kulturna mobilizacija ukrajinske nacije, rezultat koje bijaše rađanje neovisne Ukrajinske države 1991. Grycak iznosi složenu analizu sovjetske stvarnosti, izdvajajući iz nje čimbenike koji su potpomagali uspostavu brojčanog potencijala ukrajinske nacije, njezine političke i kulturne modernizacije po sovjetskom obrascu, a također i one koje su kočili proces sazrijevanja nacionalne svijesti Ukrajinaca. Dug put nacionalne, političke i socijalno-gospodarske modernizacije, što su ga Ukrajinci prošli od početka prošloga stoljeća, u spoju s povoljnim međunarodnim uvjetima, osigurao je pobjedu ukrajinskoga nacionalnog pokreta godine 1991.

Proglašenjem neovisne Ukrajine nije završila povijest suvremene ukrajinske nacije, nego se Ukrajina našla pred modernizacijskim izazovom, ali i novim problemima u svom razvitku. Parafrazirajući izraz jednoga od vođe talijanskog Risorgimenta, Grycak zaključuje: »Ukrajinski su političari stvorili Ukrajinu, a sad im je neophodno stvoriti Ukrajince«. Perspektiva nacionalnog razvika povezuje se u *Pregledu* s razradom novog nacionalnog modela, utemeljenoga na načelu jedinstva teritorija i građanstva svih stanovnika Ukrajine. Takva se perspektiva također čini najprihvatljivijom za nacionalne manjine koje žive u Ukrajini i skupinu njezina stanovništva koja je u godinama sovjetske vlasti stekla crte »sovjetske internacionalne jednakosti«. Istovremeno nije moguće zanemariti ozbiljne nedostatke u tom

modelu, primjerice da se za njegovo ostvarenje predviđaju politički kompromisi koji više usporavaju nego što stimuliraju procese razradbe integrirane nacionalne svijesti.

Okvir recenzije omogućuje nam da iznosimo tek u općim crtama koncepciju najnovije povijesti Ukrajine koju je razradio J. Grycak. Nedvojbena, dotična koncepcija nova je riječ u razradbi etnonacionalnih problema ukrajinske povijesti. No također je nepobitno da kao i svaka koncepcija koja teži objasniti kakav povijesni proces – ni ova nije savršena ni neranjiva. Međutim, danas među reakcijama ukrajinskih čitatelja na *Pregled* emotivni čimbenik prevladava nad racionalnim, pa je zasad još rano govoriti o ozbiljnoj znanstvenoj raspravi. Na pojavu *Pregleda* jednoznačno je pozitivno reagirala zapadna znanstvena javnost, o čemu svjedoči priprema engleskoga i poljskog prijevoda knjige i nagrada poljskog znanstvenog časopisa *Przeгляд wschodni* njezinu autoru 1977.

S ruskoga preveo
Emil Heršak

Irina Maruškina
Lavov

Национальная политика России: история и современность

Москва: «Русский мир», 1997, 680 str.

Ova kolektivna monografija, kojoj su autori etnolozi, pravnici, politolozi i djelatni političari, pokušaj je sistemske analize razvika ruske nacionalne politike u različitim vremenskim etapama. Struktura je knjige podređena njezinim zadaćama: pet prvih poglavlja razmatra nacionalnu politiku dorevolucionarne, sovjetske i postsovjetske Rusije u kronološkom redosljedju, a dva posljednja posvećena su analizi pojedinih problema.

U odjeljku o nacionalnoj politici ruske države do revolucije godine 1917. pokazuje

se, osobito, kako se zbog svoga zemljopisnog položaja Rusija u početku stvarala i razvijala kao višenacionalna država. Kao i većina sličnih država, i »Rusko carstvo izgrađivalo se 'željezom i krvlju' ... no politika carske vlade u odnosu prema neruskom stanovništvu države nije bila podjednaka« (str. 42). Carska uprava, gledajući na ruski narod (u koji je, uz Velikoruse, uključivala Bjelorusu i Ukrajinu) kao na državotvorni etnos, u biti sve do konca 19. stoljeća nije nastojala potkopati oslonce života njihovih nacionalnih pokrajina, te je upravljala s pomoću mjesnog plemstva.

Porast državno-nacionalističkih, a zapravo separatističkih raspoloženja, koja su jačala u Carstvu od konca 1880-ih i dosegla vrhunac nakon pobjede »Februarske revolucije« 1917., autori povezuju s društveno-gospodarskim čimbenicima, koji su produbljivali etničke protivnosti (str. 180). Tim događajima, nažalost, potpomagala je specifičnost razvitka ruske države, u kojoj do 1905. nisu postojale političke stranke, a društvo nije imalo mogućnosti široke rasprave o nacionalnom problemu. Stoga ni teoretičari desnoga tabora koji su se njime bavili (L. Tihomirov, S. Šaranov), ni liberali (F. Kokoškin, A. Izgoev) ni socijaldemokrati, nisu znali kako ga uvesti u društvenu svijest, niti kako izraditi cjelovitu koncepciju nacionalne postave u zemlji koja se modernizira.

Taj se idejni kaos produbio nakon »oktobarskog« prevrata. U vrijeme građanskoga rata, »bijela« vlast, ubacivši među lozinke o uspostavi jedinstvene i nedjeljive Rusije i pokušaje da svom pokretu pridoda demokratskiji izgled (putem uspostave oblasne autonomije i široke mjesne samouprave), nije se pokazala sposobnom obuzdati nacionalnu stihiju. Iz toga su boljševici znali izvući pogodnosti za sebe, iskorištavajući etničku svijest neruskih naroda da bi izgradili »socijalistički savez nacija« (str. 256).

U idućem odjeljku, o nacionalnoj politici u *sovjetskom razdoblju*, uopćeno se ukazuje na njezin osnovni paradoks – spoj partijsko-birokratskoga centralizma porastom

formalnoga statusa manjinskih teritorijalnih formacija u sastavu SSSR-a (str. 289). Autori povezuju ovaj fenomen s tehnologijom održavanja komunističke partijske vlasti, i zbog održavanja vlasti kupuju sebi »povjerenje prije ugnjetenih nacija«. U taj okvir ulaze takve nespojivosti i nelogičnosti kao što su, s jedne strane, birokratske formalnosti – djelomično uklapanje i očuvanje tradicionalnih elita kavkaskih ili srednjoazijskih pokrajina u sovjetski poredak, a s druge – »životno razbijanje« njihovih nacionalnih oblika i uređenja.

U nastavku, autori ukazuju na složeni karakter problema planske rusifikacije stanovništva »ruske imperije«. Rusko stanovništvo Saveza SSR-a, zauzimajući u njemu dominirajuću ulogu, u isto je vrijeme nastupalo kao »donor«, davalac krvi, u odnosu na teritorije niza nacionalnih republika. Slična praksa, ideološki utemeljena u raznim verzijama ideje »proleterskoga internacionalizma«, nije pogodovala harmonizaciji međuetničkih odnosa u zemlji. A totalitarni je režim svjesno i aktivno sprečavao razradu inih teorija o razvitku polietničkoga društva u zemlji. Nije čudno, smatraju autori knjige, da je sve do epohe Gorbačovljeve »perestrojke« nacionalni problem više zanimao sovjetsku dijasporu u inozemstvu nego intelektualce u zemlji. Kao posljedica toga, KPSS nije znala početkom 1990-ih kako odgovoriti na izazove vremena, i SSSR prestao je postojati.

Nažalost, najmanje sadržajni pokazao se dio o suvremenoj, postsovjetskoj etapi višenacionalne ruske države. Ovdje problemi međuodnosa naroda koji naseljavaju Rusiju nije toliko podvrgnut znanstvenoj analizi, koliko je tek označen u svojim konturama: suverenost pojedinih etničkih teritorija (koja je u Čečeniji prerasla u secesiju), proturječja između federalne vlasti i republika u sastavu federacije, teritorijalni sporovi među republikama (osetsko-inguški sukob), etnokratizacija struktura vlasti subjekata federacija (Jakutije, Tatarstana), međuopćinska etnička trenja (Dagestan, Baškirija, Ka-

bardino-Balkarija), problem »titularnih« nacija (str. 405 i dalje).

Autori su također smatrali svrhovitim uključiti u knjigu specijalne odjeljke za dva, po njihovu mišljenju, osobito aktualna problema u razvitku zemlje: 1) novu rusku dijasporu, i 2) etničku mitologiju u nacionalnoj politici države. U prvom od njih, na osnovi tipoloških varijanata međuodnosa etnija u zemljama Zajednice nacionalnih država (ZND-a) pokazano je kako se od situacijskih reakcija (impulzivnih deklaracija ili žestokih izjava) i pokušaja izigravanja »ruske karte« Rusije, pa neka i s greškama, postupno došlo do razrade nekog oblika civiliziranoga dijaloga sa susjedima (str. 512–514). U drugome, poduzet je jedan od prvih pokušaja proučavanja negativnoga djelovanja nacionalnih mitova, uvedenih u masov-

nu svijest preko umjetničkih proizvoda i osobito SMI, na provođenje civilizirane nacionalne politike u zemlji.

Naposljetku, treba obratiti pozornost na odjeljak »Prilozi«. U njemu se u potpunosti navode tekstovi sljedećih dokumenata: a) »Konceptija državne nacionalne politike RF« (potvrđena Ukazom Predsjednika RF od 15. 06. 1996.); b) »Zakon RF o nacionalno-kulturnoj autonomiji« (prihvaćen 5. 06. 1997.). Upoznati se s njihovim sadržajem svrhovito je ne samo za specijaliste-rusiste, nego i uopće za zainteresirane čitatelje.

S ruskoga preveo
Emil Heršak

Natalija Skorobogatyh
Institut orijentalistike, Moskva